

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ВИМІРИ ІННОВАЦІЙ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СПІЛКА НАУКОВЦІВ УКРАЇНИ

Колективна монографія

**МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ
ВИМІРИ ІННОВАЦІЙ:
ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ**

Мукачево – 2025

УДК 330.341.1:001.2:316:330:338.2(02.064)

DOI: <https://doi.org/10.31339/978-617-7495-93-1/352.2025>

Рекомендовано до друку Вченою радою Мукачівського державного університету (протокол №1 від 29 серпня 2025 року)

Рецензенти:

ГАЛУС Олександр – доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Заслужений діяч науки і техніки України.

САДОВА Ірина – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та методики початкової освіти Дрогобицького державного педагогічного університету.

ЛІБА Наталія – доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування та маркетингу Мукачівського державного університету.

Редакційна колегія:

ШВАРДАК Маріанна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту Мукачівського державного університету, голова правління ГО «Спілка науковців України».

ПОПОВИЧ Оксана – доктор педагогічних наук, професор, декан педагогічного факультету Мукачівського державного університету.

ІВАНОВА Вікторія – доктор педагогічних наук, професор, в.о. завідувача кафедри дошкільної та спеціальної освіти Мукачівського державного університету.

ДУДАШ Олена – доктор філософії, старший викладач кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту Мукачівського державного університету.

M58

Міждисциплінарні виміри інновацій: від теорії до практики соціально-економічного розвитку: колективна монографія / За редакцією М. Швардак, О. Попович, В. Іванова, О. Дудаш. Мукачево: Мукачівський державний університет, Спілка науковців України. 2025. 352 с.

У монографії розглянуто теоретичні та практичні питання інноваційних процесів у контексті сучасного соціально-економічного розвитку. Акцентовано увагу на проблемах цифрової трансформації бізнесу, впровадження соціальних інновацій задля сталого розвитку, а також на широкому спектрі інновацій в освітній галузі – від стратегічного управління закладами до підготовки фахівців та застосування новітніх технологій. Відображено погляди вітчизняних дослідників на вирішення актуальних завдань у сферах економіки, соціальної політики та педагогіки в контексті побудови інноваційного суспільства.

Адресується фахівцям-практикам, науковим і науково-педагогічним працівникам, докторантам, аспірантам та студентам; усім, хто цікавиться актуальними проблемами інноваційного розвитку суспільства.

ISBN 978-617-7495-93-1

© Мукачівський державний університет, 2025
© Спілка науковців України, 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7
РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА ДИНАМІКА ІННОВАЦІЙ: ІНВЕСТИЦІЇ, РИНКИ ТА ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕСУ	11
1.1. Трансформація бізнес-моделей компаній в умовах Індустрії 5.0: виклики та перспективи (<i>Оксана Шпатакова</i>)	11
1.2. Development of an Enterprise Development Strategy in an Unstable Market / Розробка стратегії розвитку підприємства в умовах нестабільного ринку (<i>Oleh Kovalchuk, Liliya Farajova / Олег Ковальчук, Лілія Фараджова</i>)	38
1.3. Маркетинг цінності як основа новацій сталого розвитку національної економіки (<i>Інна Дейнега, Михайло Пиртко</i>)	53
РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА	66
2.1. Трансформація концепцій регіональної промислової політики в умовах сталого розвитку (<i>Наталія Ліба</i>)	66
2.2. Впровадження соціальних інновацій у політичній сфері як запорука сталого розвитку суспільства (<i>Наталія Горло</i>)	86
2.3. Стратегічне управління закладом освіти на перетині соціо- економічних та освітніх інновацій (<i>Маріанна Швардак, Вероніка Кулакова</i>)	102
2.4. Партнерська взаємодія в закладі дошкільної освіти: нові підходи до роботи з дітьми раннього віку (<i>Оксана Попович, Людмила Ющик</i>)	117

2.5. Соціалізація дітей з особливими освітніми потребами у закладі дошкільної освіти засобами спеціальної освіти (<i>Оксана Кас'яненко</i>)	129
2.6. Розвиток зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку інклюзивної групи засобами цифровізації (КП «МовоГрай») (<i>Оксана Чекан</i>)	141
РОЗДІЛ 3. УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В ОСВІТІ: ОРГАНІЗАЦІЙНІ МОДЕЛІ ТА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ	157
3.1. Інноваційні підходи до формування культури безпеки в освітньому середовищі: теоретичні засади та практичні імплементації (<i>Маріанна Швардак</i>)	157
3.2. Оптимізація практичної підготовки майбутніх вчителів до організації діалогічної взаємодії у професійній діяльності (<i>Оксана Липчанко-Ковачик</i>)	170
3.3. Теоретичні основи професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до застосування фасилітаційної технології (<i>Діана Рябець</i>)	190
3.4. Традиційні та інноваційні методи викладання латинської мови в контексті студентоцентрованого навчання (<i>Лариса Миронова</i>)	201
3.5. Практичні основи формування фахової компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобами інтерактивних технологій (<i>Тетяна Атрощенко, Олена Дудаш</i>)	220
РОЗДІЛ 4. ТЕХНОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ: ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ	239
4.1. Штучний інтелект і Big Data як інструменти формування індивідуальних освітніх траєкторій майбутніх вчителів початкової школи в умовах цифровізації (<i>Галина Розлуцька, Ярослав Петрина</i>)	239

4.2. Формування цифрової компетентності педагогів як стратегія інноваційної трансформації освіти в цифрову епоху (<i>Ярослав Сидоренко</i>)	250
4.3. Virtual Reality Resources in Learning a Foreign Language / Ресурси з використанням віртуальної реальності у вивченні іноземної мови (<i>Nadiia Yurko, Olha Romanchuk, Mariia Vorobel / Надія Юрко, Ольга Романчук, Марія Воробель</i>)	263
4.4. Формування готовності вчителів початкових класів до застосування цифрових технологій на уроках мовно-літературної освітньої галузі (<i>Оксана Фенцик</i>)	275
4.5. Дифузійні моделі в розділенні аудіосигналів (<i>Микита Монастирський</i>)	294
4.6. Цифрові технології як інструмент розвитку професійної ІК-компетентності вихователя закладу дошкільної освіти (<i>Вікторія Іванова, Ольга Граб</i>)	306
ПІСЛЯМОВА	320
БІБЛІОГРАФІЯ	324
НАШІ АВТОРИ	349

DOI: <https://doi.org/10.31339/978-617-7495-93-1/352.2025/86-101>

2.2. Впровадження соціальних інновацій у політичній сфері як запорука сталого розвитку суспільства

Наталя ГОРЛО⁷

***Анотація.** Автор розглядає політичну сферу суспільства як системне утворення, у якій важливу роль виконують соціальні інновації як інструменти адаптації політичної системи до змін у навколишньому середовищі. Автор визначає соціальні інновації як нові підходи до задоволення соціальних потреб, у тому числі політичних, що пов'язані з участю індивідів у реалізації влади чи контролем над нею. Наголошено, що внаслідок універсальності та інклюзивності політики соціальні інновації у політичній сфері неминуче призводять до змін в інших підсистемах суспільства. Розглянуто реформи як керовані соціальні інновації. Акцентована увага на електронному урядуванні як сукупності соціальних інновацій, які покликані оптимізувати процес управління і сприяти більш ефективній комунікації між владою і громадськістю. Розглянуто впровадження соціальних інновацій у процесі реалізації електронної демократії. Розкрито роль соціальних інновацій у формуванні більш справедливого і сталого суспільства.*

***Ключові слова:** політична сфера, політична система, соціальні інновації, електронне врядування, електронна демократія, сталий розвиток.*

Вступ. Політична сфера є однією з підсистем суспільства, яка забезпечує управління суспільними процесами з використанням різноманітних ресурсів політичної влади. Політична влада функціонує як публічна, тобто така, що сформована з метою управління суспільними справами та наділена окремим статусом, яким володіють інститути публічної влади (глава держави, парламент, уряд, суд, місцеві ради). Публічну владу реалізують органи управління на державному, регіональному і місцевому рівнях. На органи публічної влади покладається функція вирішення нагальних проблем, відтак з боку суспільства існує запит щодо ефективного задоволення владою суспільних потреб, у тому числі щодо якості політичної влади, яка має діяти прозоро й відповідально.

Тривалий час у політичній науці існувало уявлення про політичну сферу суспільства як хаотичну і невпорядковану, допоки у середині ХХ ст.

⁷ **Наталя ГОРЛО** – доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології, Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, Україна.

американський політолог Д. Істон у роботі «Політична система» (1953 р.) не обґрунтував доцільність застосування системного підходу для аналізу функціонування політичної сфери. З того часу системний підхід до аналізу політики став одним із провідних у політичній науці. Згідно з системним підходом, політична сфера функціонує як системне утворення, як впорядкована сукупність політичних інститутів і відносин, які регулюються комплексом політичних норм і правил. У структурі політичної системи виділяють декілька підсистем: інституційну, нормативну, функціональну, регулятивну, комунікативну. У контексті соціальних інновацій акцентуємо увагу на нормативній підсистемі, яка включає моральні та правові норми як регулятори суспільно-політичних процесів. Важливу нормативну й регулюючу роль відіграють політичні традиції, які забезпечують тяглість і сталість суспільно-політичного розвитку. Однак політика є дуже динамічною сферою суспільства, яка видозмінюється разом з розвитком соціально-економічних відносин і культурних процесів. Так, політичні відносини у сучасних державах є складними, відбуваються за участі великої кількості суб'єктів політики, а форми політичного процесу є різноманітними. Тож розвиток політичної сфери відбувається завдяки інноваціям – у формах реалізації влади чи то у формах участі індивідів у політиці. Інновації забезпечують гнучкість політичної системи та її адаптацію до нових реалій. На сучасному етапі значні виклики для політичних систем постають у зв'язку з розвитком процесів глобалізації, цифровізації, демократизації, які не можуть бути проігноровані, саме тому запровадження соціальних інновацій у політичній сфері, які дозволяють конкретній політичній системі краще адаптуватися до нових умов, є життєво необхідною потребою й запорукою її стійкості. Безумовно, не всі політичні системи відкриті для інновацій і, спираючись на використання традиційних способів управління, зокрема, на примус, вони неминуче самоізолюються і не розвиваються, як, наприклад, Північна Корея.

Демократичні ж політичні системи намагаються утримувати баланс традиційних і нових методів та способів управління й комунікації з

громадськістю, що й актуалізує проблему інновацій у політичній сфері суспільства. Ця проблема має міждисциплінарний характер, адже цікавить представників різних суспільних наук, об'єктом дослідження для яких є суспільство, що пояснюється взаємовпливом різних сфер суспільства: політичної, економічної, соціальної, духовної. Зміни чи запровадження інновацій в одній сфері неминуче позначаються на стані інших підсистем.

У політичній науці приділяється належна увага визначенню сутності соціальних інновацій. Так, Л. Бойко-Бойчук (2009b) проаналізувала тлумачення терміну «соціальна інновація» у соціальних науках, на основі чого виокремила три типи визначень: 1) нові ідеї, стратегії, концепції, а також організації та форми організацій; 2) процес здійснення змін (прийняття і впровадження нових рішень), соціальні зміни у процесі реалізації, нестандартні підходи до вирішення соціальних проблем, розвиток нових структур; 3) здійснення змін конкретно у поведінці та преференціях людей, в організаційних структурах і практиках. Дослідниця наголошує, що усі підходи мають спільну рису – визнають те, що соціальна інновація сприяє реалізації соціальних потреб (Бойко-Бойчук, 2009). Ю. Ушкаренко і А. Соловйов (2023) розглядають соціальні інновації як нові методи та способи досягнення соціальних результатів відповідно до цілей суспільства щодо більш повного використання людських ресурсів. Соціальні інновації більш ґрунтовно враховують закони природного розвитку, згідно з цим людина досягає своїх цілей у сталому розвитку через удосконалення самого процесу праці.

Значну увагу соціальним інноваціям приділяють закордонні дослідники. Так, Л. Саталкіна і Дж. Штайнер ґрунтовно дослідили висвітлення у наукових працях періоду ХІХ – початку ХХІ століть проблеми соціальних інновацій і на основі зібраних сучасних та історичних доказів запропонували власне визначення соціальних інновацій як втручання, яке спрямоване на структурні зміни в соціальному вимірі, які, з точки зору різних функціональних умов

(наприклад, технологічних, бізнес-, організаційних), орієнтовані на системне вдосконалення суспільств (Satalkina & Steiner, 2022, p. 584).

Отже, соціальні інновації – це нові підходи до задоволення соціальних потреб, у тому числі й тих, що пов’язані з участю індивідів у реалізації влади чи контролем над нею; вони сприяють попередженню й вирішенню суспільних проблем та забезпечують сталий розвиток суспільства. Потреба жити в політично організованому суспільстві, тобто у державі, є об’єктивно притаманною індивідам, на чому свого часу наголошував ще Аристотель, зазначаючи, що людина є «політичною істотою».

Оскільки будь-яка соціальна інновація завжди пов’язана з реалізацією соціальних потреб людини, запит на соціальні інновації дає саме суспільство. Зокрема, у країнах Європейського Союзу (ЄС) соціальні інновації розглядаються саме як такі, що ініціюються «знизу». Наприклад, практичний гід, розроблений Європейською Комісією щодо впровадження соціальних інновацій у маргіналізованих гірських районах (*Social Innovation in Marginalised Rural Areas*, 2020), містить такий заклик до жителів громад: «Ви спостерігаєте соціальну потребу у вашій громаді та маєте ідею – інноваційне рішення – для її вирішення, але не знаєте, з чого почати?... Ви вже відчували натхнення створити соціальне підприємство, яке виявляє соціальну потребу, але зайшли в глухий кут? Якщо ваша відповідь на будь-яке з цих питань – «так», тоді цей практичний посібник саме для вас!». Таким чином покращення життя в районі прямо пов’язується з ініціативністю мешканців локальної спільноти.

Соціальні інновації, запроваджені в одній сфері, неминуче призводять до змін у суспільстві у цілому. Тобто інновації, впроваджені у політичній сфері, наприклад, е-урядування чи громадські слухання, позначаються на стані задоволення потреб індивідів в економічній, соціальній, культурній підсистемах (сферах) суспільства у цілому, сприяючи кращому задоволенню потреб і запитів людей, наприклад, щодо підвищення рівня пенсій чи навчання рідною мовою. Це пов’язане з всеохоплюючим характером політики, яка має властивості

універсальності та інклюзивності, тобто здатності впливати і проникати в усі сфери суспільства.

Крім того, слушною є думка Л. Саталкіної і Дж. Штайнера про те, що соціальні інновації взаємопов'язані з іншими типами інновацій, позначаючи їх впровадження в соціальні практики (Satalkina & Steiner, 2022, 585). Погодимось з авторами, адже, дійсно, цифровізація (впровадження цифрових та інформаційно-комунікаційних технологій) є невід'ємною складовою багатьох соціальних інновацій у політичній сфері і сприяє оптимізації участі громадян у політичних процесах та їхній комунікації з органами влади.

Розгляд соціальних інновацій у політичній сфері розпочнемо зі звернення до реформи як такої форми політичного процесу, яка здатна призвести до суттєвих змін у суспільстві. Л. Бойко-Бойчук характеризує реформи як керовані соціальні інновації. На її думку, реформа передбачає здійснення певних змін у суспільстві і впровадження нововведень, які поширюються і стають соціальними інноваціями. Авторка зазначає, що ними можуть бути і добре забуті норми і традиції (Бойко-Бойчук, 2009а, с. 281). З початку виникнення незалежної Української держави у 1991 році процес впровадження нових способів і механізмів управління відбувався дуже складно, адже політичну владу реалізували чиновники, які отримали досвід управління ще у радянські часи, тож тогочасну політичну систему характеризували централізація державного управління і відсутність ініціативи на місцях. Вже тоді було зрозуміло, що наявна система адміністративно-територіального устрою і організації влади застаріла і вимагає реформування; так само накопичувалися проблеми в інших сферах суспільства – корупція, залежність судів та інші.

Каталізатором, що запустив процес реформування в Україні, став вибір суспільством і владою євроінтеграційного вектора, що зобов'язало українську владу провести у ключових суспільних сферах низку реформ, серед яких реформи місцевого самоврядування і територіальної організації влади, антикорупційна, податкова, судова, медична, освітня, пенсійна і низка інших.

Успішна реалізація цих реформ визначена керівними органами ЄС як важлива передумова вступу України до ЄС. У той же час існує величезний запит на системні реформи і з боку населення, яке хоче отримувати більш якісні освітні, медичні та інші послуги. У цьому контексті викликає інтерес опитування, яке ініціювала і провела незалежна дослідницька компанія Factum Group Ukraine в межах регулярного соціального дослідження YOУкраїна, на тему «Реформація країни. Погляд громадян: які реформи потрібні в 2023 та яка успішність вже проведених» (Factum Group Ukraine, 2023). Опитування визначило ТОП-5 найбільш пріоритетних для реалізації реформ, а саме: боротьба з корупцією, медична, судова, реформа освіти і пенсійна реформа (реформи розміщені в порядку убутання пріоритетності). Найбільш успішними проведеними реформами респонденти називають дві: цифровізація державних послуг і реформа армії. На третє місце поставили реформу децентралізації влади.

Реалізація реформ як соціальних інновацій у першу чергу передбачає трансформацію способів реалізації влади, тобто зумовлює впровадження соціальних інновацій в управлінській сфері, які покликані оптимізувати процес управління і сприяти більш ефективній комунікації між владою і громадськістю. З боку суспільства зростає запит до органів влади щодо якості надання послуг, виникає потреба у контролі над діями влади і розподілу коштів з бюджету. У цьому випадку використовують цифрові технології, впровадження яких відповідає загальносвітовому тренду цифровізації. Важливою соціальною інновацією є запровадження електронного уряду, або е-урядування (e-government), що реалізується у процесі співпраці органів державної і самоврядної влади, громадськості та за підтримки міжнародних партнерів. Сучасні цифрові та інформаційно-комунікаційні технології дозволяють оптимізувати документообіг і пересилання документів між органами влади, оптимізують процес надання електронних послуг для бізнесу і громадян. Важливо, що вони також знижують витрати держави на надання послуг.

Цифровізація стосується також більшої відкритості і прозорості дій органів публічної влади. Наприклад, в Україні функціонує Урядовий портал як єдиний веб-

портал органів виконавчої влади в Україні, який знайомить зі структурою виконавчої влади в Україні та інформує про нововведення. Оскільки в Україні впроваджено принцип Digital by Default – «цифрового за замовчанням», всі акти Уряду визначають як першочерговий спосіб реалізації описаного в документі процесу саме електронний спосіб (Урядовий портал, 2019).

Револьюційним стало впровадження програми «Держава у смартфоні» («Цифрова держава») у вигляді електронного ресурсу «ДіЯ» (<https://diia.gov.ua/>), який дозволяє громадянам отримати державні послуги онлайн. Серед них послуги для громадян (довідки, пенсії, допомога при народженні дитини, нерухомість, підприємництво, «Відновлення та ін.) та бізнесу (створення бізнесу, ліцензії, витяги, довідки, бронювання тощо).

Складовою цифровізації державного управління є сфера відкритих даних, яка дозволяє громадянам і бізнесу ознайомитися з місцевими бюджетами, реєстрами автомобільних засобів, е-деклараціями чиновників тощо. А система електронних закупівель «Prozorro» забезпечує відкритість процесу державних закупівель та надає рівні можливості для всіх суб'єктів економічних відносин.

Рівень цифровізації державного управління в Україні є одним з найвищих у світі. Проте наявні й проблеми, про які зазначає Л. Спицька. Вона виокремлює низку перешкод у сфері електронного врядування, які полягають у недостатній матеріально-технічній та фінансовій підтримці, цифровій нерівності й недостатньому рівні цифрових навичок деяких верств населення. На основі аналізу закордонного досвіду впровадження електронного урядування дослідниця пропонує адаптувати данський досвід співпраці між державними і приватними установами задля створення надійного середовища безпеки для надання електронних послуг; рекомендує запровадити фінську модель фінансування сфери через централізовані кошти і запозичити досвід фінського проєкту AuroraAI для розробки власної стратегії розвитку штучного інтелекту, розширення меж цифровізації та впровадження освітньої компоненти у сфері інформаційних технологій (Spytska, 2024, p. 41).

Оптимізація комунікації влади і громадськості та активізація політичної участі стають нагальними потребами у контексті демократизації. Розвиток партисипаторної демократії (демократії участі) передбачає ширше залучення індивідів до процесу прийняття рішень на різних рівнях, наприклад, через громадські слухання, бюджет участі, онлайн-платформи для обговорення тощо. Ці процеси також цифровізуються, що дає підстави говорити про формування електронної демократії (е-демократії). Саме тому соціальні інновації безпосередньо пов'язані з виникненням нових форм участі громадян у політиці і їх залученням до прийняття політичних рішень.

Однією з таких інновацій є електронні петиції, або е-петиції, які виступають ефективним способом донесення потреб громадськості до органів влади. В Україні порядок подання та розгляд електронних петицій регламентується Законом України «Про звернення громадян» (1996). Подати петицію можна, зайшовши на сторінку офіційного інтернет-представництва Президента України (<https://petition.president.gov.ua/>). О. Кіндратець до слабких сторін петицій відносить те, що вони не мають обов'язкової сили, саме тому можуть не враховуватися органами влади. Сильних сторін петицій набагато більше, серед них залучення громадян до політичної участі; ініціювання рішень «знизу»; спонукання до громадських обговорень суспільно значущих питань; доволі простий доступ до написання петицій (Кіндратець, 2022, с. 42).

Громадські слухання, місцевий референдум, місцева ініціатива, публічні консультації – ще одні соціальні інновації, яка були закріплені у Законі України «Про місцеве самоврядування» (1997). Значення цих інструментів громадської участі у справах територіальної спільноти зростає в умовах впровадження реформи децентралізації влади, адже ініціатива формується на місцях не формально, а реально. Метою реформи, розпочатої у 2014 році, був розвиток місцевого самоврядування і перетворення його з формального явища на дієвий інститут соціальних перетворень.

Важливою соціальною інновацією є бюджет участі, або громадський бюджет – це процес, який передбачає залученість жителів громади до

розпорядження коштами місцевого бюджету. Це логічно, адже в умовах впровадження реформи децентралізації влади більша частина бюджету формується з місцевих податків і зборів, відтак жителі громади – наповнювачі бюджету – мають змогу у подальшому проконтролювати спрямування коштів. Це робиться шляхом їх участі у розробці проєктів, у яких визначаються важливі для громади сфери і напрями, що потребують видатків з бюджету, або ж голосуванням жителів громади за запропоновані проєкти. Наприклад, у м. Запоріжжі бюджет участі функціонує з 2016 року. У 2021 році було прийнято Положення про громадський бюджет, у якому зазначено, що громадський бюджет представляє собою форму прямого волевиявлення жителів міста, що дозволяє впроваджувати інноваційні механізми залучення громадськості до розподілу коштів бюджету міста і передбачає демократичну процедуру обговорення жителями окремих напрямів використання бюджетних коштів (Положення про громадський бюджет у місті Запоріжжі, 2021). На сайті Запорізької міської ради розміщена необхідна роз'яснювальна інформація про громадський бюджет і у вигляді алгоритму прописаний механізм участі громадян у його формуванні: подання проєктів – відбір кращих проєктів – їх реалізація.

Соціальні інновації неминуче торкаються такого важливого для демократичних суспільств політичного інституту, як вибори. Передусім маються на увазі технології, які можуть покращити якість народного представництва. Електронне голосування, або е-голосування (e-voting), вже впроваджене в окремих закордонних країнах (Австралії, Естонії, Індії, Південній Кореї, Франції, США, Швейцарії та інших), Україна також розглядає таку можливість. Електронне голосування реалізується у різних варіантах, серед них електронне голосування на виборчій дільниці та електронне голосування в мережі Інтернет. Це дозволяє спростити й оптимізувати процес голосування та підвищити явку виборців. Однак цифрові технології можуть бути використані у виборчому процесі задля досягнення багатьох цілей, не тільки для самого голосування, на

чому наголошує А. Руднєва, яка виокремлює такі напрями їх використання: збір і аналіз даних як ключові компоненти політичних кампаній, що полегшує розуміння потреб та інтересів виборців, прогнозування їхньої поведінки і дозволяє оперативно коригувати стратегії; великі дані (Big Data), які використовуються для створення детальних профілів виборців, що у подальшому полегшує формування цільових повідомлень; краудфандингові платформи для збору коштів (Kickstarter чи GoFundMe), які йдуть на фінансування політичних кампаній; віртуальна реальність (VR) і доповнена реальність (AR), які використовуються для презентацій і заходів задля залучення та інформування виборців; блокчейн-технології – для забезпечення прозорості й безпеки виборчих процесів, зберігання та обробки даних у державному секторі (Руднєва, 2024, с. 195–196). На думку дослідниці, передвиборчі кампанії останніх років засвідчують повну «діджиталізацію» політичного процесу (Руднєва, 2024). Разом з тим впровадження е-голосування може мати певні недоліки і вразливості, зокрема, можливість втручання у процедуру виборів через хакерські атаки, технологічна нерівність тощо.

Перелік інструментів електронної демократії є набагато більшим і включає також е-звернення, е-консультації, е-спільноти, е-посередництво, е-ініціативи, е-референдуми, е-опитування та багато інших.

Наведені вище приклади застосування інновацій у політичній сфері дають нам підстави говорити про реалізацію сучасної партисипативної демократії саме як електронної демократії, що включає використання цифрових технологій для надання доступу громадянам до інформації про діяльність влади, участь у виборах та громадських ініціативах. Разом з тим недоцільно протиставляти електронну демократію та електронне врядування, про яке йшлося вище, адже електронна демократія безпосередньо пов'язана з електронним врядуванням. Н. Гусаревич характеризує електронну демократію як комплекс демократичних процесів із застосуванням цифрових технологій, що заснований на принципах електронного урядування. А електронний уряд виглядає як сукупність цифрових технологій, що забезпечують участь громадян та організацій в демократичних

процесах, які засновуються на принципах електронного управління (Гусаревич, 2021, с. 106).

З врахуванням взаємопов'язаності усіх сфер суспільства, де політична сфера відіграє одну з провідних ролей, звернемо увагу і на соціальні інновації, які впроваджуються безпосередньо у соціальній сфері. Забезпечення належної якості життя населення є важливою суспільною потребою, на яку влада намагається дати адекватну відповідь. Задоволення базових потреб людини актуальне завжди, а у кризові періоди ця сфера потребує більшої уваги, мається на увазі зростання вразливості населення у період збройної російської агресії. Значні повноваження покладаються на Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України, яке запроваджує багато корисних ініціатив соціального спрямування. Наприклад, звернемо увагу на проєкт «Центри життєстійкості», який функціонує у межах Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?», що реалізується з ініціативи і за підтримки Першої леді Олени Зеленської. Кожен житель громади може отримати психологічну допомогу або ж проконсультуватися з фахівцем із соціальної роботи. Центри координують волонтерські активності і надають підтримку сім'ям. Важливим є механізм зворотного зв'язку, для цього на сайті Мінсоцполітики доступна анкета «Центри життєстійкості: зворотний зв'язок» (Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України, 2025). А проєкт малих грантів покликаний надати фінансову підтримку надавачам соціальних послуг і послуг раннього втручання, що дозволить сім'ям з дітьми мати доступ до необхідних соціальних послуг. Проєкт реалізується спільно Мінсоцполітики, Фондом соціального захисту осіб з інвалідністю, Дитячим фондом ООН ЮНІСЕФ за підтримки уряду Великої Британії. Загальний бюджет проєкту понад 6 млн доларів США, що дозволить підтримати близько 100 надавачів соціальних послуг (у цілому середній розмір гранту становить 60 тис. доларів) (Малі гранти для соціальних послуг..., 2025).

У контексті російсько-української війни, яка триває з 2014 року, доцільно згадати про розвиток волонтерського руху, який в Україні набув значних

масштабів. Долучення українців до волонтерської діяльності є проявом активної громадянської позиції і засвідчує розвиток в Україні громадянського суспільства. Волонтери проявляють креативність у зборі донатів на потреби війська, для постраждалого від війни населення чи для цілей екологічного волонтерства, у тому числі зооволонтерства. У «Путівнику з волонтерства в Україні: законодавство, менеджмент, найкращі практики» (2023) наголошено на тому, що сьогодні волонтерський рух виступає драйвером створення соціальних інновацій в Україні, адже організаційно та інституційно зрілі команди волонтерів мислять системно: їм потрібно ідентифікувати ключову цільову аудиторію, визначити її проблеми, добре розуміти гравців у цій сфері і постійно оновлювати мапу стейкхолдерів. Волонтери практикують метод дизайн-мислення для створення інноваційних рішень, можуть забезпечувати інтелектуальне посередництво і поширювати знання між групами, тим самим попереджуючи виникнення форс-мажорних і проблемних ситуацій (Путівник з волонтерства в Україні, 2023, с. 78, 85). Часто волонтерські організації більш дієві і проявляють кращу гнучкість у складних ситуаціях, ніж офіційні державні структури. Отримані волонтерами навички комунікації і практичної роботи матимуть важливе значення і у період повоєнного відновлення України та сприятимуть більш ефективній самоорганізації суспільства для вирішення суспільно значущих проблем вже у мирний час.

Впровадження соціальних інновацій відбувається у багатьох демократичних країнах, які намагаються таким чином задовольнити все зростаючі запити суспільства щодо отримання якісних послуг чи відкритості влади. У зв'язку з посиленням інтеграційних процесів у світі набуває значення обмін досвідом щодо впровадження інновацій між різними країнами. Наприклад, успішний досвід цифровізації, втілений в Україні, викликає інтерес з боку інших країн. Відбуваються саміти, конференції для обміну досвідом. Так, у квітні 2025 року в Люксембурзі пройшов Глобальний урядовий саміт «Формування майбутнього соціальних інновацій», у якому взяли участь представники 51 держави. Учасники саміту обговорили актуальні соціальні інновації, спрямовані

на вирішення соціально-економічних проблем. Під час саміту були проведені тематичні дискусії й двосторонні зустрічі (Марчак, 2025).

Наголосимо на тому, що соціальні інновації у політичній сфері є важливими для створення більш справедливого та сталого суспільства. Це означає, що вони дозволяють вирішувати соціальні проблеми, залучати громадян до політичного процесу, покращувати якість державних послуг та робити політику більш прозорою і підзвітною громадськості. А особливістю їх впровадження на сучасному етапі є застосування цифрових інструментів, яке робить ці інновації більш ефективними і доступними для широкого загалу. Як зазначає А. Прохоренко, становлення інтернет-спільноти в Україні сприяє переходу України до якісно нового етапу політичної модернізації і створює умови для формування інноваційної політичної системи з наявністю демократії прямої дії, а інформаційно-комунікаційні технології дозволяють подолати довготривалу масову політичну апатію громадян, яка заважала розвитку активного політичного життя (Прохоренко, 2021, с. 162).

Впровадження соціальних інновацій у політичній сфері є запорукою сталого розвитку і безпосередньо корелює з метою і цілями сталого розвитку, визначеними ООН. У 2015 році на Саміті ООН було прийнято підсумковий документ «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» та затверджено 17 Цілей Сталого Розвитку. Цілі сталого розвитку – по суті це план досягнення кращого та більш сталого майбутнього для всіх. Вони відображають розуміння того, що сталий розвиток повинен включати економічне зростання, соціальний добробут та захист навколишнього середовища; цілі стосуються різних аспектів суспільного життя: подолання бідності, голоду, екологічні цілі (зміна клімату, чиста вода і санітарія) та інші (United Nation, 2015). Ознайомлення з цілями сталого розвитку і зроблений нами огляд соціальних технологій у політичній сфері дають підстави стверджувати про відповідність соціальних інновацій окресленим цілям. Зокрема, посилення участі громадян у житті міста чи іншої територіальної громади відповідає цілі 11

Глобальної стратегії Сталого Розвитку, яка передбачає зробити міста інклюзивними, безпечними, стійкими та сталими. Соціальні інновації, які впроваджуються у межах реалізації державою соціальної політики і передбачають комплекс заходів для задоволення потреб різних верств населення, корелюють з Ціллю 16, яка проголошує сприяння справедливому, мирному та інклюзивному суспільству. Впровадження електронного урядування і електронної демократії сприяє досягненню Цілі 17 – партнерство між урядами, приватним сектором та громадянським суспільством. А оскільки, як вже зазначалося вище, політична сфера має універсальний характер впливу на всі інші підсистеми суспільства, запроваджені у державі у межах програм чи стратегій соціальні інновації дозволяють подолати проблеми у різних суспільних сферах і досягти поставлених цілей. Наприклад, такий інноваційний крок, як запровадження владою «зеленого тарифу» в енергетичній політиці, тобто долучення фізичних осіб до вироблення електроенергії, сприяє вирішенню економічних та екологічних питань і залучає людей до реалізації державної політики, а цим самим досягаються Ціль 7: Доступна та чиста енергія та Ціль 8: Гідна праця та економічне зростання.

Висновки. Таким чином, впровадження соціальних інновацій у політичній сфері є відповіддю на запит суспільства щодо: прозорості, відкритості політичної влади; встановлення ефективної комунікації між владою та громадськістю; розширення дієвих форм участі громадськості в управлінні суспільними справами; більш ефективного вирішення нагальних суспільних проблем. Цей процес відбувається у рамках загальносвітового тренду цифровізації, саме тому переважна більшість соціальних інновацій у політиці пов'язана з використанням цифрових та інформаційно-комунікаційних технологій. Внаслідок універсального та інклюзивного характеру політики застосування інновацій у політичній сфері неминуче впливає на всі суспільні процеси. Впровадження електронного урядування і електронної демократії дійсно оптимізує процес управління і громадянської участі, що, зокрема, засвідчує український досвід.

Поширення соціальних технологій у політиці виступає запорукою сталого розвитку суспільства, оскільки забезпечує формування «легітимності участі», за якої громадяни, включені до процесу прийняття важливих суспільних рішень, відчують причетність до влади і несуть відповідальність за свої дії. Новітні технології урядування і комунікації влади з громадськістю знімають чи пом'якшують соціальні протиріччя й цим самим сприяють стабільному і сталому суспільно-політичному розвитку. Безумовно, досвід впровадження соціальних інновацій у окремо взятій країні буде відрізнятися, що залежить від типу політичної системи, рівня соціально-економічного розвитку країни, стану інформаційної сфери, стану розвитку технологій тощо. Але досвід багатьох країн показує, що впровадження соціальних інновацій дозволяє швидше досягти цілей сталого розвитку, визначених ООН, і є невідворотним процесом для сучасних демократій.

Список використаних джерел

- Бойко-Бойчук, Л. (2009а). Суспільні реформи як керовані соціальні інновації: методологічні засади моделювання. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*, (43), 279–289.
- Бойко-Бойчук, Л. В. (2009b). Поняття «соціальна інновація»: типи визначень, приклади застосування. *Наука та інновації*, 20(3), 94–99.
- Гусаревич, Н. (2021). Електронне голосування: концептуальні підходи. *Аспекти публічного управління*, 9(4), 104–110.
- Марчак, Д. Соціальні інновації для покращення життя людей, – це рішення, які забезпечують краще майбутнє. (2025, 25 квітня). Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України. <https://www.msp.gov.ua/press-center/news/dariya-marchak:-%22sotsialni-innovatsiyi-dlya-pokrashchennya-zhyttya-lyudey-tse-rishennya-yaki-zabezpechuyut-krashche-maybutnye%22>
- Закон України «Про звернення громадян» № 393/96-ВР (1996). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» № 280/97-ВР (1997). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
- Кіндратець, О. М. (2022). Електронні петиції та їх значення в формуванні е-демократії. У М. Поплавський, Л. Кочубей, О. Гарачковська, Н. Зикун, С. Котляренко, О. Ситник (Ред.), *Імідж і репутація: сучасні тенденції і виклики* (с. 41–43). Київський національний університет культури і мистецтв. <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi72/0052374.pdf>
- Малі гранти для соціальних послуг та послуг раннього втручання: співпраця Мінсоцполітики, ЮНІСЕФ, Уряду Великої Британії та Фонду соцзахисту осіб з інвалідністю. (2025). Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України. <https://www.msp.gov.ua/press-center/news/mali-hranty-dlya-sotsialnykh-posluh-ta-posluhy-rannoho-vtruchannya:-spivpratsya-minsotspolityky-yunisef-uryadu-velykoyi-brytaniyi-ta-fondu-sotszakhystu-osib-z-invalidnistyu>

- Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України. (n.d.). *Життєстійкість*. <https://www.msp.gov.ua/about/klyuchovi-napryamy/zhyttyestiykist>
- Положення про громадський бюджет у місті Запоріжжі: Затверджено рішенням міської ради № 62 від 24.02.2021 р. (2021). https://zp.gov.ua/upload/content/o_1evrqcbi91ts711no1a5k1j2pv8h2n9.pdf
- Прохоренко, А. М. (2021). *Концепт інноваційних політичних технологій та особливості впровадження їх в Україні* [Дис. ... доктора філософії. Спец. 052 – політологія, Національний університет «Одеська Юридична Академія»]. Інституційний репозитарій Національного університету «Одеська Юридична Академія». <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bffc5c40-4c53-4be1-b48e-2b7e780cc05f/content>
- Путівник з волонтерства в Україні: законодавство, менеджмент, найкращі практики. (2023). Національна соціальна сервісна служба України, Центр демократії та верховенства права, Українська волонтерська служба. <https://cedem.org.ua/wp-content/uploads/2023/12/Putivnyk-z-volonterstva-v-Ukrayini.pdf>
- Руднева, А. О. (2024). Використання цифрових технологій у сучасних політичних процесах та державному управлінні. У Н. В. Горло (Ред.), *Технології державотворення в умовах сучасної політичної дійсності : колективна монографія* (с. 193–239). Запорізький національний університет.
- Урядовий портал (2019). *Е-урядування – ключ до реформ в Україні*. <https://www.kmu.gov.ua/news/e-uryaduvannya-klyuch-do-reform-v-ukrayini>
- Factum Group Ukraine. (2023). *Реформація країни. Погляд громадян: які реформи потрібні в 2023 та яка успішність вже проведених*. https://factum-ua.com/document/Factum_Group_YOU%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0%D0%A1%D0%BF%D0%B5%D1%86%D0%B2%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA%D0%A0%D0%B5%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B8.pdf
- Satalkina, L., & Steiner, G. (2022). Social Innovation: A Retrospective Perspective. *Minerva*, (60), 567–591. <https://doi.org/10.1007/s11024-022-09471-y>
- Social Innovation in Marginalised Rural Areas. (2020). *Social Innovation: A Practice Guide*. https://ec.europa.eu/enrd/sites/enrd/files/social_innovation_guide_for_practitioners.pdf
- Spytska, L. (2024). E-government in Ukraine and the world: A comparative legal analysis. *Social & Legal Studios*, 7(2), 36–43. <https://doi.org/10.32518/sals2.2024.36>
- United Nation (2015). *Take Action for the Sustainable Development Goals*. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>
- Ushkarenko, Iu., & Soloviov, A. (2023). Social innovation in a sustainable development system. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління, (7). <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-03-05>

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>